

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

І. Л. Гасюк

*кандидат наук із фізичного виховання й спорту, доцент,
докторант Хмельницького університету
управління та права*

УДК 35.087 (477)

ЕВОЛЮЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ОСНОВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ Й СПОРТОМ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ ТА В РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

У статті проведений системний аналіз еволюції правового регулювання державного управління в сфері фізичної культури і спорту. Автором визначені та охарактеризовані етапи організаційно-правових основ державного управління у вказаній сфері.

В статье проведен системный анализ эволюции правовой регуляции государственного управления в сфере физической культуры и спорта. Автором определены и охарактеризованы этапы организационно-правовых основ государственного управления в указанной сфере.

In the article the analysis of the systems of evolution of the legal adjusting of state administration is conducted in the field of physical culture and sport. Certain and described the stages of organizational and legal state government bases in the indicated sphere by author.

Фізична культура поряд із матеріальними та духовними видами культури людства, являє собою надзвичайно складне та різноманітне соціально значуще явище, яке посідає вагомe місце в житті суспільства та окремого індивіда. Не можливо не погодитись з думкою про те, що фізична культура виступає одним із вихідних видів культури, являє собою, культуроутворюючий фактор, є інтегруючою ланкою загальної культури особистості та соціуму.

Історія фізичної культури та спорту сягає давниною в глибокі століття, і нараховує понад 40 тисяч років із моменту свого виникнення. Необхідність управління розвитком фізичної культури й спорту, регламентування основ діяльності галузі були обумовлені

© Гасюк І. Л., 2009.

цивілізаційними процесами, і усвідомлювались державними діячами, передовими педагогами, військовими, ученими різних епох та держав. Велика соціальна значущість фізичної культури й спорту в суспільному житті будь-якої країни, і яка полягає в здійсненні виховної, оздоровчої, оборонної, навчальної, здоров'язберігаючої та інших функцій, обумовила утворення державної системи управління фізкультурною галуззю.

Будь яка система характеризується етапами формування та становлення, розвитку та трансформації, пертурбації й набуття нових якостей, які спрямовані на оптимізацію й підвищення рівня ефективності її функціонування. Фізична культура й спорт, як окрема галузь, здійснює вплив на створення системи державних органів влади, які у свою чергу, здійснюючи суто притаманні їм функції, спрямовують свою діяльність на досягнення кінцевої, значущої й корисної мети для держави в цілому, і окремого індивіда, зокрема. Регламентація діяльності системи державного управління фізичною культурою й спортом відбувається завдяки організаційно-правовим основам, які без перебільшення можна віднести до вихідних передумов формування і діяльності державних інституцій галузі.

Дослідження еволюції вітчизняних організаційно-правових основ державного управління галуззю фізичної культури й спорту має надзвичайно важливе значення для з'ясування впливу політичних, соціально-економічних чинників на їхнє формування, і які у свою чергу, обумовлювали шляхи й рівень розвитку спорту й фізичної культури в Україні на різних часових етапах її існування.

Дослідженню історії українського спортивного руху, традиціям і розвитку національної фізичної культури присвячено наукові праці О. В. Вацеби, А. В. Цюся, Є. Н. Приступи, Я. Л. Кулик, С. А. Костюк, М. І. Петренко, та багатьох інших учених галузі, однак генезис і еволюція організаційно-правових основ державного управління галуззю висвітлені в науковій літературі не достатньо, в більшості випадків, через призму особистісних ідеологічних переконань і політичних поглядів. У даному контексті нами робиться спроба дослідження еволюції організаційних і правових аспектів системи державного управління фізичною культурою й спортом на основі вивчення нормативно-правових актів виданих на різних історичних відтинках державотворення України.

Метою дослідження є еволюція організаційно-правових основ державного управління фізичною культурою й спортом в Україні наприкінці XIX ст. та в радянський період.

Понад 200 років більша частина України, площею в 452 тис. кв. кілометрів із населенням у 25,5 мільйонів чоловік знаходилась в складі Російської імперії [1].

У кінці XIX-го на початку XX ст., фізична культура й спорт впроваджується в практику роботи військово-навчальних закладів, створюються основи фізичної підготовки в армії. Розвиток фізичної культури й спорту відбувається переважно за рахунок зусиль прогресивних громадських, військових діячів, педагогів, науковців [2].

Перші кроки введення обов'язкових занять фізичними вправами в навчальний процес шкіл України, царським урядом були здійснені наприкінці XIX ст. Свідченням тому є протоколи засідань Ради інспекції народних училищ Південно-Західного краю від 15-16 грудня 1889 р. "Про запровадження викладання військової гімнастики у міських училищах Південно-Західного краю" [3].

Подальшому впровадженню в навчальних процесі занять з гімнастики сприяли такі нормативні акти, як: "Припис Міністерства народної освіти про фізичний розвиток учнів чоловічих та навчальних закладів", циркуляр начальника середніх навчальних закладів округу "Про обов'язкове викладання гімнастики з метою покращення фізичного виховання учнів, ознайомлення з основами гігієни та першої медичної допомоги" [4-5].

Основним змістом занять гімнастикою та військовим строем були ознайомлення із прийомами військового строю, сокольської та шведської видів гімнастики. Заняття проводились два рази на тиждень, і предметом вивчення в яких були: марширування, біг, повороти на місці та в русі, рух колоною, вправи з гвинтівкою та ін.; на гімнастиці вивчали: вільні вправи, вправи спрямовані на розвиток різних груп м'язів, вправи на трапеціях, паралельних брусах.

Викладачами військового строю та гімнастики в основному були бувші військові які, працюючи в школі, постулювали суто військове спрямування фізичного виховання молоді. Циркуляр Департаменту народної освіти від 30 жовтня 1913 року "Про виховання в юнацтва усвідомлення відповідальності перед престолом і Вітчизною при навчанні військового строю та гімнастики" містив вказівку щодо необхідності формування під час занять гімнастикою та військовим строем в учнів почуття відданості

батьківщині, престолу, поваги до влади, усвідомлення необхідності захисту існуючого ладу зі зброєю в руках [6].

Указом Ніколая II від 1912 р. “Про створення канцелярії Головнокомандуючого за фізичним розвитком народонаселення Російської імперії” було створено керівний державний орган по розвитку фізичної культури й спорту [7].

На початку XX ст. лише представники військового міністерства запрошуються до участі в міжнародних змаганнях різного рівня зі стрільби, кінного спорту, гімнастики, легкої атлетики, фехтування [8]. Як зазначають дослідники, із шести членів МОК Росії, у період 1894-1914 рр., п'ять належали до офіцерського корпусу Російської армії. Представники армії приймали активну участь у створенні олімпійського комітету (1911 р.), підготовці команди Росії до участі у V Олімпіаді в Стокгольмі, проведенні спортивних олімпіад у м. Києві (1913 р.) та в м. Ризі (1914 р.), створенні першого державного органу управління розвитком фізичної культури і спорту [2, 7-8].

Розпочата 1914 р. перша світова війна обумовила необхідність здійснення ряду заходів щодо покращення процесу фізичної та військової прикладної підготовки молоді Російської імперії. Царським урядом, від 8 грудня 1915 р., було прийнято “Положення про мобілізацію спорту”, у якому зазначалось про те, що мобілізація спорту має на меті організацію на час війни здійснення допризовної підготовки осіб, яким належить бути зарахованими до війська. Загалом у період 1915-16 років курси військової допризовної підготовки в Київському учбовому окрузі пройшли 2 276 учнів різних навчальних закладів [9].

Розвитку спортивного руху на теренах України в складі Російської імперії сприяв прийнятий 26 квітня 1905 р. циркуляр “Про порядок затвердження статуту та відкриття спортивних товариств” [10].

Починаючи з кінця XIX ст., в різних містах України створювались й функціонували спортивні клуби й товариства. Так у м. Києві було створено школу плавання (1853 р.), яхт-клуб (1886 р.), Київське атлетичне товариство (1898 р.), відкрито відділ спортивного клубу (1903 рік), гімнастичне товариство “Юг” (1907 р.), гімнастичне товариство “Сокил” (1908 р.), російське спортивне товариство “Орел” (1911 р.), у м. Харкові було створено Лаун Теніс клуб (1908 р.), у м. Чернігові товариство “Спорт” (1914 р.), у м. Кам'янець-Подільському гімнастичне товариство “Сокил” (1913 р.) [11].

Загалом на теренах України, яка входила до складу Російської імперії, у період із початку XX ст. й до 1917 р. культивувались такі види спорту, як: гімнастика, атлетична гімнастика, боротьба французька, кінний спорт, автомобільний спорт, велосипедний спорт, туризм, голубиний спорт, повітряний спорт, плавання.

Події 1917 р. значно вплинули на подальший напрямок розвитку фізичної культури й спорту в Україні.

Утворення 17 березня 1917 р. Центральної Ради, стало початком процесу розбудови інститутів державності України. Третім універсалом, оголошеним 20 листопада 1917 р., проголошено Українську Народну Республіку, а четвертим універсалом (22 січня 1918 р.) — самостійність і незалежність України [12].

29 квітня 1918 р. в Києві відбувся з'їзд хліборобів-землевласників, на якому представники від 8 українських губерній виступили за відновлення приватної власності та утворення гетьманату.

У листопаді 1918 року проти Гетьманату розпочинається виступ січових стрільців на чолі з Директорією, із подальшими повстанськими заворушеннями, що призвело до зречення 14 грудня 1918 р. П. Скоропадським влади, і припинення існування Української Держави у формі Гетьманату.

15 листопада 1918 р. в першій відозві проголошено новий вищий державний орган влади — Директорію самостійної Української Народної Республіки, і який був підзвітний Українському Національному Союзу [13]. Після завершення антигетьманського повстання, у країні не вдалося нормалізувати та стабілізувати ситуацію в зв'язку з розв'язанням військових дій більшовицькою РСФФР проти УНР. Загострення внутрішньо політичної боротьби між двома таборами політичних сил, перший з яких обстоював ідею парламентської системи влади, а другий — радянської, призвело до жорстокого, кривавого протистояння. За два роки діяльності Директорії та уряду УНР у край несприятливих зовнішніх та внутрішніх умовах, було здійснено великий обсяг роботи щодо забезпечення життєдіяльності державного механізму управління державою та її розбудови.

Фізична культура й спорт у період УНР знаходились у віданні Міністерства

народної освіти. Урядом уживаються заходи щодо налагодження та впорядкування механізмів управління освітою в УНР, і першим державним нормативно-правовим актом регулювання відносин у сфері освіти став “Закон про управління освітою в Українській Народній Республіці” [14]. У подальшому, приймається “Закон про встановлення нового розпису лекцій в духовних семінаріях та духовних хлопчачих школах та про утримання цих шкіл відповідно до нового розпису”, яким затверджено в розкладі обов’язкові заняття з гімнастики в навчальних закладах в обсязі однієї години на тиждень протягом усього періоду навчання [15].

До керівництва справами фізичної культури й спорту залучають провідних спеціалістів галузі того часу. Так, згідно журналу засідання Кабінету Народних Міністрів від 23.10.1919 р., на посаду фахівця по фізичному вихованню IV класу Міністерства народної освіти, призначено професора Івана Боберського [16], видатного діяча, якого за внесок у розвиток фізичної культури називали “батьком західноукраїнської фізичної культури”, “західноукраїнським П’єром де Кубертенем” [17].

Загалом, період існування Української народної республіки характеризувався веденням нещадної політичної боротьби, кривавої громадянської війни, часті зміни влади. У таких умовах було вкрай складно, а подекуди й не можливо, приділяти достатньо уваги питанням розвитку фізичної культури й спорту в країні, хоча певні спроби й кроки щодо регулювання цих процесів простежуються в прийнятих Радою Народних Міністрів Директорії законодавчих актах.

Українська Соціалістична Радянська Республіка була формально проголошена як “окрема держава” на III Всеукраїнському з’їзді рад, який відбувся 6-10 березня 1919 р. у м. Харкові, власне коли було ухвалено першу конституцію УСРР. У подальшому, наприкінці 1920 р., радянська Росія за підтримки місцевих більшовиків остаточно встановила свою владу в Україні.

Період установа на теренах України радянської влади характеризувався в першу чергу, здійсненням заходів щодо встановлення й зміцнення організаційної структури державного управління на місцях, створенням нових радянських державних органів влади. УСРР існувала як квазі-держава з декларативними атрибутами державного утворення, які не мали жодної істинної різниці від СРСР.

Постановою від 4 жовтня 1923 р. “Про вищу й місцеві ради фізичної культури працюючих УСРР” на правах постійної комісії при Всеукраїнському Центральному Виконавчому Комітеті заснована Вища Рада Фізичної Культури. До основних завдань Вищої Ради Фізичної Культури належали: координація роботи різних державних установ, організацій, наукових установ, шкільних закладів у справах фізичного виховання й розвитку працюючих країни; розробка й затвердження планів типових споруд; проведення республіканських змагань, керування агітаційною та пропагандистською роботою фізичної культури й спорту [18].

Постановою ВУЦВК від 17 квітня 1924 р. “Про стан медично-санітарної справи в УСРР” було зобов’язано місцеві виконавчі органи влади зміцнити шкільно-санітарний контроль, здійснювати заходи щодо оздоровлення дітей в умовах літніх дитячих таборів, санаторіїв [19].

Постановою ВУЦВК і РНК України від 19 листопада 1924 р. “Про державну організацію охорони здоров’я дітей і про права й обов’язки лікаря охорони здоров’я дітей” державою уживаються заходи щодо налагодження справи з охорони здоров’я дітей, які полягали в організації санітарно-профілактичного, лікувально-профілактичного, лікарсько-педагогічного контролю в навчальних закладах [20].

На протязі 1928-29 рр. урядом УСРР здійснюються заходи щодо зміцнення матеріально-технічної бази фізкультурно-спортивного руху, які були втілені в двох постановах ВУЦВК і РНК УСРР від 29 серпня 1928 р. та 15 березня 1929 р.: “Про увільнення рад фізичної культури від місцевого податку з будівель і від орендної плати за земельні ділянки”, “Про податкові пільги пролетарським спортивним товариствам “Динамо” [21-22].

Тенденції подальшого розвитку фізичної культури в УСРР були обумовлені рішеннями прийнятими в постанові ВУЦВК і РНК УСРР від 3 серпня 1930 р. “Про дальші шляхи розвитку фізичної культури в УСРР і Уставу про Всеукраїнську, міські та районні ради фізичної культури УСРР”. У цій постанові відзначалась необхідність відходу від вузько-спортивного ухилу в роботі самодіяльних фізкультурних організацій, від культивування чемпіонства, наголошувалось на спрямуванні роботи рад фізичної культури щодо охоплення спортивно-масовою роботою якомога ширших верств населення

країни. Великої уваги приділялось розвитку масової фізичної культури, як засобу підвищення продуктивності праці й боротьбі із професійними захворюваннями. Зміщення державної політики в галузі фізичної культури на масове залучення населення до систематичних занять було обумовлене, у першу чергу, необхідністю підвищення боєздатності червоної армії шляхом втілення військової підготовки в практику занять фізкультурних самодіяльних організацій. Рішення, прийняті в постанові передбачали: обов'язкове введення предмету "Фізична культура" до навчальних планів і програм усіх нижчих, середніх, і вищих навчальних закладів в обсязі трьох академічних годин на декаду; розгорнення мережі фізкультурних закладів на Україні в кількості одного інституту, трьох технікумів, 4-х шести місячних курсів у системі Народного комісаріату освіти; впровадження фізкультурної роботи на селі; зведення необхідної кількості спортивних споруд та майданчиків, масове виготовлення спортивного інвентарю та обладнання; охоплення лікарсько-педагогічним контролем усіх форм фізкультурної роботи [23].

Важливим, для розвитку радянської фізичної культури й спорту, було прийняття й введення в дію в березні 1931 р. Всесоюзного фізкультурного комплексу "Готовий до праці і оборони СРСР". Починаючи з 1931 по 1940 р. були впроваджені фізкультурні комплекси: БГПО, ГПО першого ступеню, ГПО другого ступеню, а вимоги до фізичної підготовленості було враховано в шкільних програмах із фізичного виховання учнівської молоді, студентів та впроваджено їх у діяльність різноманітних учбових закладів [1-2; 17].

Удосконаленню нормативних основ спортивного руху сприяла прийнята 1937 р. "Єдина всесоюзна спортивна класифікація", у якій було реалізовано уніфіковані вимоги до рівня підготовленості спортсменів із десяти видів спорту, введено спортивні масові розряди й спортивні звання. Єдиною всесоюзною спортивною класифікацією зразка 1941 р. було передбачено присвоєння спортивних розрядів і звань вже з 34 видів спорту [2].

На протязі 30-их років окреслились нові напрями розвитку фізичної культури й спорту в Україні. Основними пріоритетами стали воєнізація занять фізичними вправами, посилення громадсько-політичної роботи в спортивних гуртках і секціях, втілювалась в життя організаційна перебудова фізкультурного руху за виробничим принципом, відхід від територіально-клубної роботи, перехід до організації занять за видами спорту.

Велика увага приділялась побудові процесу фізичного виховання учнівської молоді в загальноосвітніх закладах. Постанова РНК УСРР від 3 серпня 1935 р. "Про фізичне виховання в початковій і середній школі" законодавчо закріплювала те, що обов'язковою для всіх шкіл формою фізкультурного навчання в школі є урок фізичної підготовки, було заборонено будь-які зміни уроків та зменшення встановленої Народним комісаріатом освіти кількості уроків фізичної підготовки. Законодавчо закріплено введення в практику шкільного фізичного виховання обов'язкових щоденних занять гімнастикою до уроків, фізкультурних хвилинок після уроків. Також, протягом 1934-35 рр. починають функціонувати перші дитячі спортивні школи, запроваджено роботу щодо підготовки учнівської молоді до здачі норм за комплексами "БГПО" та "ТПО" [24].

Реорганізація управлінської структури галузі фізичної культури й спорту відбулась 28 травня 1936 р., яка полягала в ліквідації Вищої ради фізичної культури при ЦВК УРСР і створенні на її базі Комітету в справах фізкультури й спорту при РНК УРСР, який зберіг функціональне призначення та успадкував усі повноваження попереднього керівного органу [25].

У тридцяті роки відбувається становлення й бурхливий розвиток добровільних спортивних товариств та організацій. На протязі 1937-40 років в Україні діяли ДСТ: "Більшовик", "Мистецтво", "Літак", "Знання", "Здоров'я", "Мотор", "Металіст", "Буревісник", "Блискавка", "Наука", "Харчовик", "Стахановець", "Урожай", "Авангард", "Спартак", "Динамо" та ін. [26].

Надзвичайним XIV Українським з'їздом Рад 30 січня 1937 року затверджено проект, і введено в дію нову Конституцію УРСР. У Конституції зразка 1937 року в ст. 19 було зазначено про те, що виключне право організації і управління справами фізкультури і спорту в державі належить Українській Радянській Соціалістичній Республіці в особі її найвищих органів державної влади та органів державного управління.

Станом на 1940 р. в Україні нараховувалось 23 обласних комітети "по справах фізичної культури і спорту, 69 міських, 712 районних інспекторів із фізичної культури і спорту. Загалом, у цей період функціонувало 14 213 фізкультурних колективи в

яких були задіяні 1 019 415 фізкультурників. Спортсменами України було встановлено 249 республіканських рекордів, 30 рекордів СРСР та 8 світових рекордів. До занять у різноманітних секціях було залучено більше 620 000 школярів, у 49 дитячих спортивних школах проходили навчання й удосконалення за різними видами спорту більше 6 000 юних спортсменів. На 1 січня 1941 р. в країні нараховувалось 193 стадіони, 1 398 спортивних майданчиків, 3 151 спортивних споруд, 1 430 спортивних залів, 13 140 волейбольних майданчиків. На початок 1941 р. в Україні нараховувалось 14 834 спортсменів масових розрядів та 250 майстрів спорту СРСР [27].

Після звільнення території України від німецьких військ, 1944 р. за рішенням ЦК КП(б) У та РНК УРСР від 7 грудня 1943 р., відновив свою діяльність Комітет у справах фізичної культури і спорту, приймаються Постанови ЦК КП(б) У і РНК УРСР за № 1592 від 20 листопада 1944 р. “Про заходи по поліпшенню масової фізкультурної та спортивної роботи в УРСР” та ЦК КП(б) У та РНК УРСР за № 375 від 16 лютого 1945 р. “Про військову та фізичну підготовку тих, що вчаться в школах, технікумах і вищих учбових закладах УРСР” [28].

У перші післявоєнні роки, в Україні відновили свою роботу 24 обласних, 80 міських, 742 районних комітети по справах фізичної культури й спорту. На післявоєнних теренах України відновлювали свою діяльність, і почали діяти 15 216 колективів фізичної культури, відновили заняття 553 496 фізкультурників. 1945 р. в Україні проведено 4 893 спортивних заходи, і в яких були задіяні 3 699 954 спортсмени, підготовлено 108 951 значкистів БГПО, 316 — значкистів ГПО другого ступеню, 224 327 — значкистів ГПО першого ступеню. У навчальних закладах робота з фізичного виховання характеризувалась рядом недоліків, а саме: невиконанням затверджених навчальних програм, заняття з викладачами фізичного виховання щодо підвищення кваліфікації не проводились, бракувало фізкультурних кадрів зі спеціальною середньою та вищою освітою [29].

Протягом 1945-46 рр. було відновлено й введено в експлуатацію понад 10 440 тисяч спортивних споруд, волейбольних, футбольних, баскетбольних майданчиків, стадіонів, тенісних кортів, водних станцій та ін. На потреби фізичної культури й спорту було витрачено 12 785 000 млн. крб. [29].

Значній інтенсифікації розвитку спортивного руху сприяли Постанови Ради Міністрів СРСР прийняті 2 липня 1947 р. “Про заохочення росту спортивно-технічних досягнень радянських спортсменів” та “Про заснування медалей та жетонів для нагородження радянських спортсменів за спортивно-технічні досягнення” [2; 7].

Закінчення Великої Вітчизняної війни, переорієнтація життєдіяльності суспільства на мирну працю й відбудову економічного потенціалу держави, обумовило організаційні та змістові зміни в процесі фізичного виховання підростаючого покоління. Здійснено плановий перехід шкіл від військового навчання до фізичного виховання учнів, скасовано військову підготовку юнаків і дівчат 5-7 класів, дівчат 8-10 класів, змінено змістові основи програм допризовної військової підготовки учнів старших класів. Для поліпшення кадрового забезпечення галузі фахівцями було реорганізовано Вінницьке, Кіровоградське, Маріупольське, Миколаївське педагогічні училища у фізкультурні педагогічні училища із чотирирічним курсом підготовки вчителів фізичної культури для семирічних шкіл. Комітет у справах фізичної культури й спорту направив у розпорядження Міністерства освіти УРСР усіх учителів фізичного виховання зі спеціальною фізкультурною педагогічною освітою, які працювали не за фахом, для роботи в школі [30].

Початок 50-х років характеризувався активізацією роботи в напрямі залучення до фізкультурного масового руху сільського населення країни. З метою масового розвитку фізичної культури серед сільського населення й підвищення спортивної майстерності сільських фізкультурників, Постановою Ради Міністрів УРСР і Центрального Комітету КП(б) У від 19 серпня 1950 р., створено добровільне сільське спортивне товариство колгоспників Української РСР “Колгоспник”, яке об’єднало всі колгоспні колективи фізичної культури. Керівництво діяльністю добровільного сільського спортивного товариства було покладено на Комітет у справах фізкультури й спорту при Раді Міністрів УРСР [31].

Залученню молоді до занять у спортивних секціях із військово-прикладною спрямованістю посприяло утворення добровільного товариства сприяння армії, авіації й флоту [32].

На початку 50-х років, в Україні нараховувалось 43 185 колективів фізичної

культури, у яких перебувало 3 880 766 фізкультурників, що було в три рази більше ніж на початку 1941 р. У 12 республіканських, 215 обласних, 9 шляхових, 3 басейнових радах добровільних спортивних товариств займалося понад 852 000 тисячі фізкультурників. Продовжується робота з підготовки населення до здачі норм БГПО, ГПО, і які успішно склали понад 932 448 тисячі чоловік. Розвивається матеріально-технічна база фізичної культури і спорту, яка налічувала на 01.01.1951 р. близько 57 тисяч спортивних споруд різного призначення, на потреби фізкультурної галузі було витрачено 15,67 млн. крб., у цінах станом на 01.07.1950 р. [33].

Поряд із певними досягненнями в спортивно-масовій роботі, відмічались ряд недоліків, які полягали в тому, що були відсутні навчальні програми з фізичного виховання молоді, викладачі фізичного виховання підпорядковувались військовим керівникам, які були недостатньо компетентними в питаннях фізичного виховання, учбово-спортивна база вимагала значного поліпшення, частина викладацького складу характеризувалась низькою кваліфікацією, а міністерства й відомства не висували необхідних вимог до директорів навчальних закладів із питань організації фізичного виховання у ввіреніх їм школах, технікумах та вузах [33].

Постановою ради міністрів УРСР за № 784 від 10 квітня 1953 р. Комітет у справах фізкультури й спорту було скасовано, а на його базі було утворено Головне управління з фізичної культури й спорту в складі Міністерства охорони здоров'я УРСР. Наслідком такого рішення стало значне зменшення ефективності роботи з фізичної культури й спорту в країні, і причиною якого було те, що МОЗ, вирішуючи свої складні специфічні завдання не могло якісно розв'язувати проблеми пов'язані з розвитком фізичної культури, і спорту в державі. Постановою ради міністрів УРСР за № 621 від 8 травня 1954 р. скасовано постанову від 10 квітня 1953 р., і створено державний орган управління — Комітет фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР [34].

Подальший розвиток масового спорту, спорту вищих досягнень у країні вимагав створення відповідних умов для підготовки спортсменів вищої кваліфікації до участі в змаганнях республіканського, союзного, світового рівнів. Розпорядженням Ради Міністрів УРСР від 28 травня 1956 р. було звільнено учасників провідних змагань, а також керівний тренерсько-викладацький та обслуговуючий персонал від роботи, навчання на період підготовки та участі в змаганнях терміном на 60 днів, зі збереженням за учасниками на цей строк середнього місячного заробітку за місцем основної роботи [35]. Станом на 1958 р. в Україні було підготовлено 326 майстрів спорту та 263 428 спортсменів масових розрядів [36].

23 січня 1959 р. Постановою Центрального комітету КП України і Ради Міністрів Української РСР "Про керівництво фізичною культурою і спортом в Українській РСР" ліквідовано Комітет по фізичній культурі і спорту при Раді Міністрів УРСР і створено на його основі Союз спортивних товариств і організацій УРСР.

Наслідком прийняття цього нормативно-правового акту став перехід від управління галуззю державними органами влади до управління нею виборною громадською організацією, із широким залученням до керівництва справами фізичної культури й спорту профспілок та комсомолу, широких мас фізкультурників [37].

Розвитку всіх форм виробничої гімнастики, введення в практику повсякденної професійної діяльності основ виробничої фізичної культури сприяла Постанова Ради Міністрів УРСР від 19 жовтня 1960 р. "Про ведення посад інструкторів-методистів з виробничої гімнастики на підприємствах та будовах" [38].

Станом на 1965 р. в Україні функціонувало понад 40 тисяч колективів фізичної культури й нараховувалось близько 10 918 787 мільйонів фізкультурників. Успішно здали нормативи ГПО різних ступенів понад 1 579 384 мільйони чоловік, отримали звання майстрів спорту 1 025 спортсменів, підготовлено 883 774 спортсмени масових розрядів. Спортивно технічна база нараховувала понад 123 587 фізкультурних споруд, майданчиків та ін. [39-40].

Постановою ЦККПУ і РМ України від 14 жовтня 1966 р. "Про заходи по дальшому розвитку фізичної культури і спорту в Українській РСР" зобов'язано виконками обласних, міських, і районних Рад депутатів трудящих, вводити в дію спортивні споруди в мікрорайонах, і житлових масивах разом із введенням в експлуатацію житлових будинків, а школи, училища, і технікуми-новобудови здавати в експлуатацію з передбаченими для них спортивними спорудами [41].

Розвитку спортивно-масової роботи з дітьми за місцем проживання сприяла Постанова Ради Міністрів УРСР від 18 серпня 1971 р. "Про відрахування на виховну

і фізкультурно-масову роботу з дітьми в домоуправліннях”, яка передбачала здійснення відрахувань на виховну, фізкультурно-масову роботу з дітьми, і підлітками за місцем проживання в розмірі 2 процентів доходів житлово-експлуатаційних контор, і домоуправлінь. Також, у штатні розписи домоуправлінь і ЖЕКів, були введені посади педагога-вихователя та інструктора по фізичній культурі [42].

Зміни організаційно-управлінської структури фізичної культури й спорту відбулись 1968 р. із прийняттям Постанови ЦККП України та Ради Міністрів УРСР “Про поліпшення керівництва фізичною культурою і спортом в Українській РСР”. На базі Ради Союзу спортивних товариств і організації УРСР було створено союзно-республіканський Комітет по фізичній культурі і спорту при Раді Міністрів УРСР. В областях, містах і районах створено відповідні комітети по фізичній культурі і спорту при виконкомах обласних, міських, районних Радах депутатів трудящих [43]. Відновлення діяльності Комітету по фізичній культурі і спорту було обумовлене необхідністю покращення роботи галузі, і неспроможністю Ради Союзу спортивних товариств, у силу не достатніх правових повноважень як громадської організації, вирішувати завдання щодо розвитку галузі.

1972 р. Постановою ЦККП України та Ради Міністрів УРСР “Про ведення нового всесоюзного фізкультурного комплексу “Тотовий до праці і оборони СРСР” (ГПО) введено в дію новий всесоюзний фізкультурний комплекс ГПО [44].

Необхідність подальшого розвитку спорту вищих досягнень у країні, підготовки спортсменів найвищої кваліфікації до виступів на міжнародній спортивній арені вимагала створення відповідної матеріально-технічної бази, науково обґрунтованих, інноваційних підходів до побудови навчально-тренувального процесу, розробки передових технологій підготовки спортсменів країни до участі в змаганнях світового рівня. Для розв’язання вище означених проблем Постановою та Розпорядженням Ради Міністрів УРСР у 1974-75 рр. була організована олімпійська учбово-спортивна база та республіканський науково-методичний кабінет по фізичній культурі і спорту при Комітеті по справам фізичної культури і спорту [45-46]. На ХХІ Олімпійських іграх, які відбулись в червні 1976 р., українські спортсмени в складі збірної СРСР, з 281 завойованих медалей, здобули 71 олімпійську нагороду, що було найбільшим внеском у скарбницю збірної [2].

Важливою для подальшого розвитку масовості фізичної культури й спорту в Україні була Постанова ЦК КПУ й Ради Міністрів УРСР прийнята 16 жовтня 1981 р. “Про дальше піднесення масовості фізичної культури і спорту в Українській РСР”. Постанова обумовила зміну державної політики галузі із пріоритетного розвитку спорту вищих досягнень на розвиток масового, аматорського спорту, оздоровчого напрямку фізичної культури [47].

З метою раціонального використання матеріально-технічної спортивної бази, незалежно від відомчої приналежності, передбачалось виділення щоденно до половини робочого часу стадіонів, спортивних залів, басейнів та інших споруд для фізкультурних занять із населенням.

У Постанові визнано доцільним установам почесного звання “Заслужений працівник фізичної культури Української РСР”, і яке, у подальшому було затверджено Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 2 грудня 1981 р. [48].

Трансформація структурної побудови органів державного управління фізичною культурою й спортом відбулась 1986 р., внаслідок прийняття Постанови ЦК КПУ й РМ України та Указу Президії Верховної Ради Української РСР “Про перетворення Комітету по фізичній культурі й спорту при Раді Міністрів УРСР у Державний комітет УРСР по фізичній культурі і спорту” [49]. Вперше вищому органу управління фізичною культурою й спортом в Україні надано право створювати, реорганізовувати, ліквідувати підприємства, установи та організації республіканського підпорядкування, затверджувати статuti цих підприємств, проводити спортивні лотереї.

Проголошена, червневим 1987 р. Пленумом ЦК КПРС, перебудова управління економікою СРСР, обумовила подальші пертурбації управлінської структури фізичної культури й спортом із метою ефективного поєднання нових методів господарювання й прогресивних структур управління [50]. Одним з основних завдань Держкомітету УРСР було вжиття заходів, спрямованих на зростання частки платних фізкультурно-оздоровчих послуг різним верствам населення, і вирішення якого розглядалось через призму формування альтернативних джерел покриття видатків галузі. Також передбачалось створення дволанкової або триланкової системи управління.

Постановою Ради Міністрів Української РСР, прийнятою 13 вересня 1990 р., ліквідовано Держкомспорт УРСР та утворено на його основі Державний комітет УРСР у справах молоді, фізичної культури і спорту [51].

На щойно створений комітет було покладено виконання нових, специфічних функцій і завдань, які сполучали напрями роботи по розвитку фізкультурної галузі і молодіжного руху. Таке суміщення непригаманних органам державного управління фізичною культурою й спортом повноважень, значно вплинуло на якість функціонування галузі в наступні роки.

За час перебування України в складі СРСР відбувались неодноразові зміни структури державного управління фізичною культурою й спортом. Протягом 70-ти років управлінська організація фізичної культури й спорту в державі перетерпіла 11 докорінних змін, відповідно тягнуци за собою структурні перебудови управлінського механізму фізичною культурою й спортом на рівні держави, і її територіально-адміністративних одиниць, поліваріантні суміщення функціонально-організаційних аспектів у різних державно-владних утвореннях наділених компетенцією управління в галузі. Еволюційний шлях радянських державних органів управління фізичною культурою й спортом характеризується вдосконаленням управлінської системи галузі, а також, функціональної взаємодії між її окремими ланками в межах командно-адміністративної моделі побудови державно-владних відносин, ускладненням соціально значущих завдань по мірі зростання й розвитку фізкультурної галузі держави.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Організаційно-правові основи державного управління сфери фізичної культури й спорту пройшли декілька етапів у своєму генезисі з відмінними, притаманними їм рисами.

2. Перший етап, кінець XIX ст. до 1917 р., ознаменований утворенням на теренах України губерніальних військово-спортивних комітетів у складі першого, самостійного державного органу управління фізичною культурою й спортом Російської імперії — “Канцелярії головспостерігаючого за фізичним розвитком народонаселення Росії”. В практику освітнього процесу вводяться обов’язкові заняття фізичними вправами, що утворили новий предмет, так звану “Військову гімнастику”. Фізичне виховання учнівської молоді спрямоване на задоволення потреб держави щодо підготовки майбутніх вояків для служби в лавах царської армії, формуванні в них відповідних ідеолого-патріотичних переконань. Заняття спортом, участь у змаганнях доступні лише привілейованим верствам суспільства. Відбувається зародження спортивного руху, що знаходить свій вираз в утворенні перших спортивних клубів, гімнастичних, атлетичних товариств, олімпійського комітету.

3. Другий етап, зумовлений подіями 1917 р. — утворенням Української Народної Республіки, зародженням паростків надії щодо самостійності й незалежності Української держави, напруженої боротьби за її соборність та встановлення демократичних форм правління. У період 1917-1920 рр. в умовах складної зовнішньої та внутрішньої політичної ситуації проходять процеси спрямовані на державотворення Української самостійності, розбудови інститутів державної влади, правове регулювання владно-управлінських відносин різноманітних сфер суспільного життя країни. У складний час для України приймаються закони спрямовані на становлення й розвиток освітньої галузі, і які законодавчо закріплюють обов’язкове проведення занять фізичними вправами з учнівською молоддю в навчальних закладах. Грандіозним планам щодо відродження самобутніх традицій фізичного виховання, форм і засобів формування національної фізичної культури не призначено було відбутися. Утвердження радянської влади на більшій території України обумовили подальший напрямок розвитку фізичної культури й спорту, організації державного управління галуззю.

4. Третій етап, етап становлення й розвитку Радянської системи управління, обумовлений класовою боротьбою з “буржуазною” спадщиною в галузі фізичної культури й спорту, обґрунтуванням і доведенням переваг соціалістичної системи фізичного виховання над капіталістичною, формуванням полінаціональної фізичної культури народів СРСР побудованої на ідеях марксизму-ленінізму, жорстким придушенням тенденцій розвитку фізичної культури й спорту на основі національних, етнічних засадах. Створена система фізичного виховання широко використовується для ідеологічного виховання молоді, підготовки її до захисту цінностей соціалістичного суспільства. Поряд із тим, у цей період відбувається масове залучення до занять фізичними вправами різних верств населення, набирає масовості спортивний рух, лікарсько-педагогічний

контроль за процесом фізичного виховання міцно входить у повсякденну життєдіяльність навчальних закладів. Відбувається докорінна зміна побудови системи фізкультурного руху на основі виробничого принципу, організації секційних занять за видами спорту. Зростає й зміцнюється спортивна матеріально-технічна база, впроваджуються форми фізичного виховання учнівства за місцем проживання, широко запроваджується гімнастика на виробництві, створюються умови для розвитку фізкультурного руху на селі. Важко недооцінити успіхи радянської системи фізичної культури й спорту на міжнародній спортивній арені, у підготовці спортсменів масових спортивних розрядів, значкистів комплексу ГПО. Бурхливо розвиваються й удосконалюються нормативно-правові, наукові, організаційні основи галузі.

У даному контексті подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на вивчення особливостей рівня розвитку фізичної культури й спорту в досліджувані періоди в регіонах України, правового регулювання соціальних та трудових, управлінських, фінансових відносин галузі фізичної культури й спорту.

Список використаних джерел

1. Історія фізичної культури / За ред. С. М. Філя. — Х. : "ОБС", 2003. — 160 с.
2. История физической культуры / Сост. Столбов В. В. — М. : Просвещение, 1989. — 288 с. : ил.
3. Державний історичний архів України. Ф. 707. — Управление Киевского учебного округа — Оп. 296. — Спр. 108. — Протоколы заседаний Совета инспекции народных училищ Юго-Западного края от 15 и 16 декабря 1889 года. "О введении преподавания военной гимнастики в городских училищах Юго-Западного края".
4. Державний історичний архів України. Ф. 707. — Управление Киевского учебного округа. — Оп. 154. — Спр. 1. — Предписание Министерства народного просвещения о физическом развитии учащихся в мужских учебных заведениях. — С. 221.
5. Державний історичний архів України. Ф. 707. — Управление Киевского учебного округа. — Оп. 24. — Спр. 25. — Циркуляр начальникам средних учебных заведений округа об обязательном преподавании гимнастики в целях улучшения физического воспитания учащихся, ознакомлении с основами гигиены и первой медицинской помощи. — С. 626.
6. Державний історичний архів України. Ф. 707. — Управление Киевского учебного округа. — Оп. 256. — Спр. 264 — Циркуляр Департамента народного просвещения от 30 октября 1913 года "О воспитании у юношества сознания долга перед престолом и отечеством при обучении военному строю и гимнастике. — С. 152.
7. Зуев В. Н. Нормативно-правовые акты в регуляции управления отечественной сферой физической культуры и спорта = Normative-Legal Acts in Regulation of Management by Russian Domestic Physical Culture and Sport / В. Н. Зуев // Теория и практика физической культуры. — 2002. — № 7. — С. 51-61.
8. Зуев В. Н. Эволюция органов государственной власти в сфере управления физической культурой и спортом в начале XX века и в советский период = Evolution of Government Bodies in Field of Management of Physical Culture and Sports in Beginning of XXth Century and in Soviet Period in Russia / В. Н. Зуев // Теория и практика физической культуры. — 2004. — № 3. — С. 2-7.
9. Державний історичний архів України. Ф. 707. — Управление Киевского учебного округа. Оп. 259. — Спр. 360. — Дело о допризывной подготовке учащихся учебных заведений. — С. 225.
10. Державний історичний архів України. Ф. 327. — Оп. 1. — Спр. 55 — "О порядке утверждения устава и открытия спортивных обществ". — С. 39.
11. Державний історичний архів України. Ф. 707. — Управление Киевского учебного округа — Оп. 229/1915. — Спр. 242 — Список спортивных организаций в г. Киеве. — С. 227.
12. Історія Української конституції / А. Г. Шлюсаренко, М. В. Томенко. — К. : Т-во "Знання" України, 1993. — 192 с.
13. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 — листопад 1920 рр. : Док. і матеріали. У 2-х томах, 3-х частинах / Упоряд. : В. Верестюк (керівник) та ін. — К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. — Том 1. — 688 с.
14. Про управління освітою в Українській Народній Республіці : Закон Ради Народних Міністрів / Вісник Державних Законів для всіх земель Української Народної Республіки — 24 вип. — 25 квітня 1919 р. — С. 53-56.
15. Про встановлення нового розпису лекцій в духовних семінаріях та духовних хлопчачих школах та про утримання цих шкіл відповідно до нового розпису : Закон Ради Народних Міністрів // Вісник Державних Законів для всіх земель Української Народної Республіки — 25 вип. — 21 липня 1919 р. — С. 92-93.
16. ЦДАВО України. Ф. 1065. — ОП. 1. — Спр. 16. — арк. 125-125 зв.
17. Солопчук М. С. Історія фізичної культури і спорту / М. С. Солопчук. — Кам'янець-Подільський : "Абетка-Нова", 2001. — 236 с.
18. Про вищу й місцеві ради фізичної культури працюючих УСРР : Постанова РНК УСРР від 04.10.1923 р. // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. — 1923. — № 35. — С. 1080.

19. Про стан медично-санітарної справи в УССР : Постанова 2-ої сесії ВЦУВК 8-го скликання УРСР від 17.04.1924 р. // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. — 1924. — № 21-22. — С. 483.
20. Про державну організацію охорони здоров'я дітей і про права й обов'язки лікаря охорони здоров'я дітей : Постанова ВЦУВК і РНК УРСР від 19.11.1924 р. // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. — 1924. — № 49. — С. 912.
21. Про податкові пільги пролетарським спортивним товариствам "Динамо" : Постанова ВЦУВК і РНК УРСР від 29.08.1928 р. // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. — 1929. — № 6 — С. 272.
22. Про увільнення рад фізичної культури від місцевого податку з будівель і від орендної плати за земельні ділянки : Постанова ВЦУВК і РНК УРСР від 15.03.1929 р. // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. — 1928. — № 24. — С. 774.
23. Про дальші шляхи розвитку фізичної культури в УССР і Устава про Всеукраїнську, міські, та районні ради фізичної культури УРСР : Постанова ВЦУВК і РНК УРСР від 03.08.1930 р. // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. — 1930. — № 6 — С. 583-601.
24. Про фізичне виховання в початковій і середній школі : Постанова РНК УРСР від 03.08.1935 р. // Хронологічне зібрання законів, указів президії верховної ради, постанов і розпоряджень уряду Української РСР. — Держ. вид-во політ. літ-ри УРСР. — Т. 1: 1917-1941. — К., 1963. — С. 558-560.
25. Про ліквідацію Вищої ради фізкультури при ЦВК УРСР і про утворення Комітету в справах фізкультури і спорту при РНК УРСР : Постанова ВЦУВК і РНК УРСР від 28.05.1936 р. // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. — 1936. — № 33. — С. 159.
26. Сеть Добровольных Спортивных Обществ Профсоюзов СССР в 1937-1940 гг. [Електронний ресурс] Спорт для всех. Международный журнал спортивной информации № 3-4, 1998. — Режим доступа : <http://lib.sportedu.ru/press/sfa/1998N3-4/p18-19.htm>.
27. ЦДАВО України Ф. 5090 — Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР Київ — Оп. 1 — Спр. 1 — Отчет о работе Республиканского комитета за 1940 год. — 98 арк.
28. ЦДАВО України Ф. 5090 — Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР Київ — Оп. 1 — Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР Київ. Вступ. — С. 1-12.
29. ЦДАВО України Ф. 5090 — Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР Київ — Оп. 1 — Спр. 5 — Отчет о работе Республиканского комитета за 1945 год. — 127 арк.
30. Про фізичне виховання учнів початкових, семирічних і середніх шкіл УРСР : Постанова Ради Міністрів УРСР // ЗП УРСР. — 1948. — № 6. — С. 3-7.
31. Про створення добровільного сільського спортивного товариства "Колгоспник": Постанова Ради Міністрів УРСР і Центрального Комітету КП(б)У від 19.08.1950 р. // Систематичне зібрання діючого законодавства Української РСР. Вид-во політ. літ-ри України. — К., 1979. — Т. 21 : Розділ XXII. Законодавство про охорону здоров'я, фізичну культуру і спорт. — С. 459-460.
32. Про видання і розповсюдження статуту Всеукраїнського добровільного товариства сприяння армії, авіації та флоту (ДТСААФ СРСР) : Розпорядження Ради Міністрів УРСР // Хронологічне зібрання законів, указів президії верховної ради, постанов і розпоряджень уряду Української РСР. — Держ. вид-во політ. літ-ри УРСР. — Т. 3 : 1952-1956. — К., 1963. — С. 88-105.
33. ЦДАВО України Ф. 5090 — Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР Київ — Оп. 1 — Спр. 252 — Отчет о работе Республиканского комитета за 1950 год. — 225 арк.
34. ЦДАВО України Ф. 5090 — Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР Київ — Оп. 1 — Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР — Київ. Вступ. — С. 1-12.
35. Про звільнення учасників спартакиади народів СРСР і республіканської спартакиади фізкультурників УРСР, а також керівного тренерсько-викладацького та обслуговуючого персоналу від роботи (або навчання) на період підготовки та участі в цих спартакиадах, але не більш ніж на 60 днів, із збереженням за ними на цей строк середнього заробітку (або стипендії) по місцю їх основної роботи (або навчання): Розпорядження Ради Міністрів УРСР від 28.05.1956 р. // Хронологічне зібрання законів, указів президії верховної ради, постанов і розпоряджень уряду Української РСР. — Держ. вид-во політ. літ-ри УРСР. — Т. 3 : 1952-1956. — К., 1963. — С. 88-105.
36. ЦДАВО України Ф. 5090 — Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР Київ — Оп. 1 — Спр. 1314 — Сводный статистический отчет о развитии физкультуры и спорта в Украинской ССР за 1958 год. — 19 арк.
37. Про керівництво фізичною культурою і спортом в Українській РСР : Постанова ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР від 23.01.1959 р. // ЗП УРСР. — 1959. — № 1. — С. 6-12.
38. Про ведення посад інструкторів-методистів з виробничої гімнастики на підприємствах та будовах : Постанова Ради Міністрів УРСР від 19.10.1960 р. // Систематичне зібрання діючого законодавства Української РСР. Вид-во політ. літ-ри України. — К., 1979. — Т. 21: Розділ XXII. Законодавство про охорону здоров'я, фізичну культуру і спорт. — С. 457.
39. ЦДАВО України Ф. 5090 — Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР Київ — Оп. 1 Т. 2 — Спр. 2045 — Статистические отчеты областных советов о развитии физической культуры и спорта за 1965 год. — 57 арк.
40. ЦДАВО України Ф. 5090 — Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР Київ

- Оп. 1 Т. 2 — Спр. 2107 — Сводный статистический отчет о работе детских спортивных школ в УССР за 1965 год. — 40 арк.
41. Про заходи по дальшому розвитку фізичної культури і спорту в Українській РСР : Постанова ЦККПУ і Ради Міністрів УРСР від 14.10.1966 р. // Систематичне зібрання діючого законодавства Української РСР. Вид-во політ. літ-ри України. — К., 1979. — Т. 21 : Розділ ХХІІ. Законодавство про охорону здоров'я, фізичну культуру і спорт. — С. 451.
42. Про відрахування на виховну і фізкультурно-масову роботу з дітьми в домоуправліннях : Постанова Ради Міністрів УРСР від 18.08.1971 р. // Систематичне зібрання діючого законодавства Української РСР. Вид-во політ. літ-ри України. — К., 1979. — Т. 21 : Розділ ХХІІ. Законодавство про охорону здоров'я, фізичну культуру і спорт. — С. 469.
43. Про поліпшення керівництва фізичною культурою і спортом в Українській РСР: Постанова Центрального Комітету КП України і Ради Міністрів Української РСР // ЗП УРСР. — 1968. — № 11. — С. 3-5.
44. Про ведення нового Всесоюзного фізкультурного комплексу "Готовий до праці і оборони СРСР" (ГПО) : Постанова ЦККП України і Ради Міністрів УРСР // Систематичне зібрання діючого законодавства Української РСР. Вид-во політ. літ-ри України. — К., 1979. — Т. 21 : Розділ ХХІІ. Законодавство про охорону здоров'я, фізичну культуру і спорт. — С. 448-450.
45. Про організацію республіканської олімпійської учбово-спортивної бази: Постанова Ради Міністрів УРСР // Систематичне зібрання діючого законодавства Української РСР. Вид-во політ. літ-ри України. — К., 1979. — Т. 21 : Розділ ХХІІ. Законодавство про охорону здоров'я, фізичну культуру і спорт. — С. 465.
46. Про створення республіканського науково-методичного кабінету: Розпорядження Ради Міністрів УРСР // Систематичне зібрання діючого законодавства Української РСР. Вид-во політ. літ-ри України. — К., 1979. — Т. 21 : Розділ ХХІІ. Законодавство про охорону здоров'я, фізичну культуру і спорт. — С. 465.
47. Про дальше піднесення масовості фізичної культури і спорту в Українській РСР : Постанова Центрального Комітету КП України і Ради Міністрів Української РСР від 16.10.1981 р. // ЗП УРСР. — 1981. — № 11. — С. 3-11.
48. Про встановлення почесного звання "Заслужений працівник фізичної культури Української РСР" : Указ Президії Верховної Ради УРСР від 02.12.1981 р. // ВВР УРСР. — 1981. — № 50 — С. 887-888.
49. Про перетворення Комітету по фізичній культурі і спорту при Раді Міністрів УРСР у Державний комітет УРСР по фізичній культурі і спорту : Постанова Центрального комітету Компартії України і Ради Міністрів Української РСР від 22.04.1986 р., № 148 [Електронний ресурс] Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=148-86-%EF>.
50. Про схему управління фізичною культурою і спортом: Постанова Ради Міністрів Української РСР від 09.08.1988 р., № 229 [Електронний ресурс] Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=229-88-%EF>.
51. Питання Державного комітету УРСР у справах молоді, фізичної культури та спорту: Постанова Ради Міністрів Української РСР від 13.09.1990 р., № 251 [Електронний ресурс] Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=251-90-%EF>.

*Рекомендовано до друку кафедрою фізичної культури та валеології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(протокол № 4 від 9 грудня 2008 року)*

Надійшла до редакції 12.12.2008
Рекомендована до друку 19.02.2009

